

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

University of Lapland

This is a self-archived version of an original article. This version usually differs somewhat from the publisher's final version, if the self-archived version is the accepted author manuscript.

Jehovan todistajien julistamistyö hallinnallisuutena

Linjakumpu, Aini

Published in:
Teologinen aikakauskirja

Julkaistu: 01.01.2022

Document Version
Vertaisarvioitu versio

Citation for pulished version (APA):
Linjakumpu, A. (2022). Jehovan todistajien julistamistyö hallinnallisuutena. *Teologinen aikakauskirja*, (2), 154–170. <https://journal.fi/tatt/article/view/138148>

Aini Linjakumpu

Jehovan todistajien julistamistyö hallinnallisuutena

Jehovah's Witnesses Evangelism as a Form of Governmentality

The article deals with evangelism of Jehovah's Witnesses, which often takes the form of door to door ministry. Evangelism is analyzed from a perspective of governance. In the first part of the analysis, it is assessed in what way evangelism has become a necessity within the movement, i.e. what kind of problem it has been seen as the solution to. In the second part, government techniques are analyzed: by what means is governance implemented in the context of evangelism. In the third part it is studied, what kind of implications the governance of evangelism has on the lives of members of the movement. As a material the article uses publications by Jehovah's Witnesses and interviews.

Abstrakti

Artikkeli käsittelee Jehovan todistajien evankelointia, joka usein tapahtuu ovelta ovelle - palveluksena. Evankelointia analysoidaan hallinnon näkökulmasta. Analyysin ensimmäisessä osassa arvioidaan, millä tavalla evankelioinnista on tullut liikkeen välttämättömyys, eli millaisen ongelman ratkaisuna se on nähty. Toisessa osassa analysoidaan hallituksen tekniikoita: millä keinoin hallintoa toteutetaan evankelioinnin yhteydessä. Kolmannessa osassa tutkitaan, millaisia vaikutuksia evankelioinnin hallinnolla on liikkeen jäsenten elämään. Aineistona artikkelissa käytetään Jehovan todistajien julkaisuja ja haastatteluja.

Johdanto

Uskonnolliset yhteisöt ovat sosiaalisia kokonaisuuksia, joihin liittyy myös vallan ja hallinnan ulottuvuuksia. Yleensä näitä ulottuvuuksia tarkastellaan esimerkiksi liikkeiden johtajien ja johtajuuden muotojen, hallintomallien, yhteisöllisyyden tai opillisten rakenteiden avulla¹. Niiden avulla pyritään hahmottamaan, miten liikkeet organisoituvat, miten niiden jatkuvuus taataan ja millainen asema liikkeen jäsenille muotoutuu. Usein vähemmälle huomiolle jää liikkeen rivijäsenten tavanomainen toiminta liikkeen piirissä, mikä liittyy olennaisesti liikkeiden olemassaoloon ja jatkuvuuteen.

Kutsun tällaista toimintaa *hengelliseksi työksi*. Kyse on toisaalta hengellisen opin levittämisestä, saarnaamisesta, pyhäkoulutoiminnasta ja vastaavista toiminnoista. Toisaalta hengellisen työn alaan määrittelen kuuluvaksi liikkeiden piirissä tapahtuvan moninaisen muun toiminnan, jolla ei ole suoranaista hengellistä perspektiiviä, mutta johon saatetaan liittää implisiittisesti erilaisia hengellisiä merkityksiä. Tähän kuuluvia toimintoja ovat esimerkiksi erilaiset talkootyön muodot.²

Tässä artikkelissa tarkastelen Jehovan todistajien piirissä tehtävää hengellistä työtä ja erityisesti julistamistyötä. Julistaminen tapahtuu usein ovelta-ovelle saarnaamisena, ja sitä kutsutaan myös kenttäpalvelukseksi, kenttätyöksi, sananpalvelukseksi tai todistamiseksi. Julistustyön tarkastelu on tärkeää siksi, että se konkreettisesti määrittelee Jehovan todistajan elämää ja elämän kokonaisuutta. Siinä missä monet opilliset tekijät – esimerkiksi verensiirtokielto –

¹ Ks. esim. Enroth 1992; Lewis 2011; Bromley & Melton 2002; Cobb 2006; Hurtig 2012.

² Ks. Linjakumpu 2021.

toteutuvat harvoin tai eivät välttämättä koskaan liikkeen jäsenen elämässä, julistustyö seuraa häntä päivästä ja viikosta toiseen, vuosikymmenien ajan.

Tarkastelen julistamistyötä hallinnan näkökulmasta: miten julistamistyön avulla hallitaan liikkeen jäseniä. Hallinnallisuus ei tarkoita pelkästään ylhäältä tulevaa hallintoa, vaan mitä suurimmassa määrin ihmisten sisäistämää itsensä hallintaa ja toisaalta vertaisten ihmisten välillä tapahtuvaa hallintaa. Lähestyn hallintaa Peter Millerin ja Nikolas Rosen teoretisoinnin näkökulmasta. Analyysi jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa arvioin, millä tavalla julistamistyöstä on tehty välttämättömyys liikkeen piirissä eli millaiseen ongelmaan sen on nähty olevan ratkaisu. Toisessa osassa tarkastelen hallinnan tekniikoita: millaisin keinoin hallintaa toteutetaan julistamistyön kontekstissa. Kolmannessa osassa pohdin, millaisia vaikutuksia julistamistyön hallinnalla on liikkeen jäsenten elämään. Aineistona artikkelissa on käytetty haastattelu- ja muuta kerättyä aineistoa sekä Jehovan todistajien julkaisuja.

Jehovan todistajien julistaminen ilmiönä

Jehovan todistajat on kristillistaustainen liike,³ joka on syntynyt 1870-luvulla Yhdysvalloissa. Monien muiden uskonnollisten liikkeiden tapaan se on maallikkoperustainen liike, toisin sanoen sillä ei ole pappiskoulutuksen saaneita henkilöitä, jotka olisivat vastuussa paikallisseurakuntien toiminnasta tai saarnaustoiminnasta. Liikkeen seurakunnissa toimii vanhimmisto, joka on vastuussa paikallisesta toiminnasta, saarnaamisesta ja opin seuraamisesta. Liike on hierarkkinen ja keskusjohtoinen, eli liikkeen opista vastaa Yhdysvalloissa sijaitseva päämaja, jonka kautta opilliset sisällöt kulkeutuvat kansalliselle ja paikalliselle tasolle. Myös liikkeessä toteutettavat käytännöt päätetään keskustoimistossa ja niitä noudatetaan kutakuinkin identtisesti ympäri maailman. Liikkeen mukaan jäseniä on globaalisti vajaa 9 miljoonaa noin 240 eri maassa. Suomessa jäsenmäärä on noin 18 000.⁴

Tässä artikkelissa tarkastelen liikkeen maallikkojäsenten tekemää julistamistyötä liikkeeseen kuulumattomien piirissä. Ovelta-ovelle-saarnaaminen tarkoittaa pareittain tapahtuvaa julistamista yksityisten ihmisten kodeissa. Tämä kenttätyön muoto on edelleen vahvin, ja siihen liittyvä diskurssi on myös moninaisin Vartiotornissa ja liikkeen muissakin julkaisuissa. Kenttäpalveluksen uutena muotona on niin sanottu kärrytyö. Se tarkoittaa julkisissa paikoissa tapahtuvaa julistamista, jossa kaksi julistajaa on kaupungilla esimerkiksi ostoskeskuksissa, rautatieasemilla, toreilla tai vilkasliikenteisillä jalankulkuväylillä. Julistajilla on mukanaan lehtiteline, jossa on liikkeen materiaalia, Vartiotornilehtiä, traktaatteja ja mahdollista muuta materiaalia.⁵

Käytännössä kenttätyötä tehdään yleensä pareittain, jotka voivat vaihdella kerrasta toiseen tai ne voivat olla myös ainakin osittain vakiintuneempia kokoonpanoja. Parit voivat myös muodostua hyvin vaihtelevilla tavoilla. Aiemmin lapset saattoivat tehdä kenttäpalvelusta keskenään, mutta nykyisin se ei ole enää tavanomaista ainakaan Suomessa. Pareittain tehtävän kenttäpalveluksen lisäksi julistamista voi tehdä itsenäisesti esimerkiksi työpaikoilla, kouluissa tai vapaa-ajan yhteydessä. Tällöin julistaminen tapahtuu hivenen sattumanvaraisesti eli sopivan

³ Liikettä ei teologisessa mielessä yleensä katsota varsinaiseksi kristilliseksi liikkeeksi, pikemminkin kristillisperäiseksi liikkeeksi, joka on saanut vaikutteita kristinuskosta. Jehovan todistajat näkevät itsensä kristittyinä. (Ks. Linjakumpu 2015, 16.)

⁴ Tilastokeskus 2015; Uskonnot Suomessa 2015; Jehovah's Witnesses 2018. Suomalaista tutkimusta Jehovan todistajista, ks. esim. Ronimus 2011; Ruoho 2015.

⁵ *Yli 165000... s.a.*

tilaisuuden tai sopivan ihmisen ollessa kyseessä kouluissa, työpaikoilla, lentokentillä kaduilla, puistoissa, rannoilla ja muissa paikoissa, joissa ihmisiä on tavattavissa. Myös puhelimitse tai kirjeitse tapahtuva julistaminen on mahdollista. Liiketyö tarkoittaa puolestaan yrityksissä tai liikkeissä tehtävää julistamista.⁶

Kenttäpalvelus koskettaa kaikkia liikkeen jäseniä: lapsia, nuoria, vanhuksia, miehiä ja naisia. Vartiotornissa on aika ajoin myös artikkeleja vammaisista, jotka tilanteestaan huolimatta toimivat palvelustehtävässä⁷. Liikkeeseen kuuluvan ihmisen oletetaan tekevän kenttäpalvelusta, Jehovan todistajien piirissä puhutaankin ”julistajista”, kun lasketaan esimerkiksi liikkeen virallista jäsenmäärää. Jos joku ei ole tehnyt kenttäpalvelusta, niin häntä kutsutaan ”toimettomaksi”. Jos joku haluaa erityisesti keskittyä kenttätööhön, hän voi alkaa vakituisesti tienraivaajaksi tai erikoistienraivaajaksi. Tienraivaaja sitoutuu tekemään 70 tuntia kenttätöitä kuukaudessa, kun taas erikoistienraivaaja 130 tuntia. Lisäksi on olemassa osa-aikaisia tienraivaajia, jotka käyttävät saarnaamistyöhön 30 tai 50 tuntia kuukaudessa. Osa-aikaisena tienraivaajana voi olla yhdestä kuukaudesta useampaan kuukauteen, esimerkiksi loma-aikoina.⁸

Julistamisen julkilausuttuna tarkoituksena on saada uusia jäseniä liikkeeseen. Samalla se voidaan ymmärtää viestintästrategiana, jossa liikkeen ulkopuoliset ihmiset voivat olla tekemisissä liikkeen ja liikkeen jäsenten kanssa keskustelujen avulla. Kenttäpalveluksen tehokkuutta tosin voi pohtia⁹: liikkeen kasvu ja jatkuvuus on ollut globaalistikin ajateltuna varsin maltillista suhteessa käytettyyn vaivannäköön, varsinkin maissa, joissa liike on jo vakiintunut. Tämän vuoksi onkin aiheellista pohtia julistamisen muita merkityksiä, myös niitä, joita liikkeen piirissä ei tuoda eksplisiittisesti esiin. Tässä yhteydessä julistamisen merkitys hallinnan ulottuvuutena tulee ilmeiseksi.

Kenttäpalvelus hallinnan ulottuvuutena

Tämän artikkelin lähtökohtana on se, että julistustyö ei ole pelkästään vapaaehtoista tekemistä, vaan se on osa prosesseja, joilla liikettä hallitaan tai oikeammin, miten liikkeeseen kuuluvia ihmisiä hallitaan. Hallinta tarkoittaa lyhyesti määriteltynä käyttäytymisen ohjaamista haluttuun suuntaan vaikuttamalla tietyn ihmisjoukon elinoloihin ja ympäristöön. Yleensä hallinnan tutkimuksessa tarkastellaan valtioita tai muita suurehkoja virallisia organisaatioita sekä niiden toteuttamaa hallintaa tai hallintamentaliteettia. Uskonnolliset liikkeet ovat näihin verrattuna erilaisia hallinnan konteksteja. Ne ovat hallinnan tutkimuksen kannalta relevantteja kuitenkin siksi, että ne sisältävät ihmisen kontrolliin, hallintaan ja vallankäyttöön kuuluvia mekanismeja, kuten elämää laajasti säätelevän normiston, normien valvontaa, rankaisumekanismeja, yhteisöllisyyden rakentamista tai yksityisyyden sekoittumista julkiseen. Uskonnolliset liikkeet voidaankin ajatella kokonaisvaltaisiksi sosiaalisiksi systeemeiksi valtioiden sisällä – valtioiksi valtioissa.¹⁰

Kaikki uskonnolliset ryhmät tai kollektiivit eivät ole samalla tavalla mielekkäitä hallinnan tutkimuksen kannalta. Jotta Jehovan todistajien hallinnan problematiikka käy ymmärrettäväksi – miksi ylipäänsä on tarpeellista nähdä liikkeeseen kuuluvia toimintatapoja hallinnallisuuden

⁶ Ks. esim. *Vartiotorni* 1.7.2004.

⁷ *Vartiotorni* 15.1.2012, 14.

⁸ Jehovan todistajat 2018, 16. Nämä tuntimäärät ovat vaihdelleen eri ajanjaksoina.

⁹ Ks. Penton 1985, 243.

¹⁰ Ks. esim. Linjakumpu 2015.

kautta – on ymmärrettävä liikkeen luonne. Uskonnollisia liikkeitä on hyvin moninaisia. Erot syntyvät muun muassa yhteisöllisyyden intensiteetin, normien ja opillisten tekijöiden roolin sekä hallinto- ja auktoriteettirakenteen muodossa. Jehovan todistajia voi luonnehtia ”ääriyhteisölliseksi” liikkeeksi¹¹, joka on hyvin hierarkkisesti rakentunut, ja jossa uskonnollisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin normeihin liittyvä valvonta, seuranta ja rangaistukset ovat tiiviisti läsnä liikkeen jäsenten elämässä.¹²

Jehovan todistajien kenttätyö on konkreettinen toimintatapa, jolla hallintaa ja vallankäyttöä toteutetaan. Se ei ole niinkään pakkovaltaa tai väkivaltaa, vaan pikemminkin kyse on ”käyttäytymisen ohjaamisesta” (conduct of conduct)¹³. Käsite viittaa mekanismeihin, jotka määrittävät, suuntaavat ja linjaavat ihmisten käyttäytymistä, toimintaa ja toimintatapoja¹⁴. Tämän tyyppistä vallankäyttöä Michel Foucault kutsuu hallinnaksi¹⁵. Mitchell Dean määrittelee hallinnaksi puolestaan minkä tahansa enemmän tai vähemmän laskelmoidun ja rationaalisen toiminnan, jonka tarkoituksena on muokata käytöstä. Hallinnan toimijat voivat olla julkisia, aatteellisia tai voittoa tavoittelevia organisaatioita.¹⁶

Oleennaista hallinnalle on se, että näkemys vallasta ei ole luonteeltaan niinkään alistavaa ja repressiivistä, vaan valta perustuu pikemminkin ihmisen itsehallintaan ja itsesäätelyyn. Itsesäätelylle perustuva hallinta edellyttää aktiivista ja toimintakykyistä yksilöä: ”Sellainen valta viittaa vapauteen, se edellyttää yksilön toimintakykyä pikemminkin kuin mitätöi sen.”¹⁷ Tämän tyyppinen vallankäyttäminen ei ole suoranaisesti ihmisten taivuttamista jonkin toisen tahtoon, heidän alistamistaan tai valvomista. Se on toimintaa, jossa ihmiset eli hallinnanalaiset ovat aktiivisia tekijöitä itsensä hallitsemisessa, ja jossa he pystyvät arvioimaan ja säätelemään omaa toimintaansa.¹⁸

Hallinta ohjaa siihen suuntaan, jonka ihminen valitsee omaksi toimintatavakseen. Henkilökohtaisesta autonomiasta tulee vallan osa, eikä pelkästään sen kohteita: ”Henkilökohtainen autonomia ei ole poliittisen vallan vastakohta, vaan avaintermi sen harjoittamisessa. Näin on nimenomaan siksi, että useimmat ihmiset eivät ole pelkästään vallan alamaisia, vaan heillä on osansa sen toiminnassa.”¹⁹ Kuten Miller ja Rose esittävät, ihmisillä on mahdollisuus toimia, reagoida ja käyttäytyä monin tavoin kussakin tilanteessa.²⁰ Tämä pätee myös hierarkkisiin uskonnollisiin liikkeisiin; myös niiden piirissä ihmisillä on suhteellisen laajat toiminnan mahdollisuudet.

¹¹ Ks. Linjakumpu 2015, 72–85.

¹² Tilannetta voi verrata Suomen evankelis-luterilaisen kirkon paikallisseurakunnan jäseniin. Vaikka he olisivat muodollisesti seurakunnan jäseniä, he eivät välttämättä osallistu juurikaan seurakunnan toimintaan, eikä heidän jokapäiväisen elämän käytäntöjä määrittele uskonnolliset normit tai sosiaaliset konventiot. Vaikka normeja olisikin, niin niiden noudattamista ei valvota samalla intensiteetillä kuin ääriyhteisöllisessä liikkeessä, eikä myöskään ole sellaista rangaistuskäytäntöjen kokonaisuutta. Näissä tilanteissa seurakuntien jäseniä ei siis hallinnoida kovinkaan tiiviisti tai aktiivisesti.

¹³ Miller & Rose 2010, 26.

¹⁴ Miller & Rose 2010, 43; Dean 2010, 17–18.

¹⁵ Foucault 2010, 115.

¹⁶ Dean 2010, 266–267.

¹⁷ Miller & Rose 2010, 213.

¹⁸ Miller & Rose 2010, 292, 213; Dean 2010, 19–22.

¹⁹ Miller & Rose 2010, 81.

²⁰ Miller & Rose 2010, 213.

Hallinta eroaa suvereniteetista tai kurivallan harjoittamisesta siinä mielessä, että hallinnassa ei voida täsmälleen määritellä, kuka on hallinnan subjekti, eli kuka harjoittaa hallintaa. Hallinta on hajaantunut erilaisiin käytänteisiin ja mekanismeihin, joiden osalta ei voida välttämättä osoittaa, kuka on vastuullinen. Tämä pätee myös Jehovan todistajien varsin hierarkkisiin uskonnollisiin liikkeisiin. Vaikka liikkeestä pystytään identifioimaan hierarkkisen järjestelmän eri tasot, hallinnallisuuden tarkastelu ei kohdennu näiden hierarkkiatasojen analyysiin. Hallinnallisuuden tarkastelu ei siis ohjaa tarkastelemaan hallitsijaa tai vallanpitäjiä, vaan ”mitä tapahtuu, kun hallitsemme tai meitä hallitaan”²¹.

Uskonnolliset liikkeet ovat monella tavalla erilaisia kuin yhteiskunnat tai valtiot, joiden harjoittamaa hallintaa tai hallintamentaliteettia yleensä tutkitaan. Uskonnolliset liikkeet – erityisesti Jehovan todistajien kaltaiset ryhmittymät – kuitenkin muodostavat sosiaalisen rakenteen, joka sisältää yhteiskunnan tai valtion toimivaltaan kuuluvia mekanismeja: elämää laajasti säätelevän normiston, normien valvontaa, rankaisumekanismeja ja yhteisöllisyyden rakentamista.²²

Tässä artikkelissa tarkastelen Jehovan todistajien julistustyön piirissä tapahtuvaa hallintaa kolmesta näkökulmasta: ongelmien rakentumisen, hallinnan teknologioiden ja hallinnan seurausten kautta.

Hallinta tai hallinnan tarve ei synny automaattisesti. Se syntyy, kun yksilöiden tai kollektiivien toiminta *näyttää vaativan* ohjausta. Miller ja Rose kiinnittävät huomiota tilanteeseen, jossa asiat alkavat ”käydä ongelmalliseksi”. Ongelmat eivät ole ennalta annettuja ja paljastamista odottavia, vaan ne muotoillaan ja tehdään näkyviksi erilaisissa sosiaalisissa prosesseissa.²³ Kenttätöiden tutkimisen osalta tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä perusteluihin, joilla kenttätöitä määritellään, perustellaan ja tehdään välttämättömäksi. Toisin sanoen tutkimus kohdentuu siihen, miksi kenttätö ymmärretään merkityksellisenä ja millaiseen problematiikkaan se on vastauksena.

Hallinnan kannalta ongelmien muotoutuminen ja määrittely ovat edellytyksiä sille, että niihin voidaan puuttua. Millerin ja Rosen mukaan ongelmien määrittelyssä hallinnan kannalta ei ole mieltä, ellei samalla esitetä toimia niiden korjaamiseksi. Hallinta ei ole näin pelkkää asioiden esittämistä, vaan se on myös niihin puuttumista käytännön tasolla. Asioihin puuttumisen eli käyttäytymisen ohjausvälineet ovat erilaisia teknologioita, joilla hallinta voidaan välineellistää ja tehdä tehokkaaksi.²⁴ Miller ja Rose viittaavat teknologioilla erilaisiin ”välineisiin, työkaluihin, tekniikkoihin, henkilöstöihin, materiaaleihin ja koneistoihin, joiden avulla vallan haltijat kykenivät ymmärtämään ihmisten henkilökohtaista ja kollektiivista toimintaa ja vaikuttamaan siihen usein hyvinkin kaukana toisistaan olevissa paikoissa”²⁵. Jehovan todistajien kenttätöiden suhteen näiden teknologioiden tutkiminen tarkoittaa kiinnostuksen kohdentamista muun muassa niihin tapoihin, miten kenttätöiden tekemistä seurataan ja mitataan;

²¹ Dean 2010, 40.

²² Huomattakoon, että tässä sovellettava hallinnallisuuden näkökulma eroaa tutkimuksista, joissa tarkastellaan miten uskontoja ja uskonnollisia ryhmiä hallitaan (ks. esim. Stack ym. 2015).

²³ Miller & Rose 2008, 26.

²⁴ Miller & Rose 2008, 28, 51.

²⁵ Miller & Rose 2008, 30.

millaisia prosesseja siihen liittyy tai millaisia vaikuttamisen keinoja kenttätöön tekemisen suhteen harjoitetaan.

Julistustyöhön liittyvällä hallinnallisuudella on konkreettisia seurauksia ihmisten elämässä; hallinnan mekanismit määrittävät suuressa määrin ihmisten elämää ja vaikuttavat ajankäytöllisiin ratkaisuihin. Ne jäsentävät ajankäyttöä päivien, viikkojen, kuukausien ja vuosien sisällä; se määrittää kenen kanssa toimitaan tai ollaan tekemisissä merkittävä osa ajasta ja se jäsentää laajemminkin elämässä olemisen ehtoja. Hallinnan seurausten tarkastelu antaa ymmärrystä siitä, miten tietyllä uskonnollisesti määrittävällä toiminnalla voi olla laajoja vaikutuksia ihmisten elämän muuhun kokonaisuuteen.

Aineisto ja menetelmä

Artikkelin aineistona on ensinnäkin käytetty *Vartiotorni*-lehteä sekä liikkeen kotisivuilta löytyvää materiaalia. Julkaisujen sisältö määritellään keskusjohtoisesti Yhdysvaltain päämajassa. Ne muodostavat liikkeen vallitsevan näkökulman julistustyön kokonaisuuteen: ne kertovat, miten julistustyöhön suhtaudutaan, mitä se merkitsee liikkeelle ja miten sen suhteen toimitaan. Tämä aineisto on luonteeltaan liikkeen oppia ja näkemyksiä yhä uudelleen ja uudelleen toistavaa, eli se kanonisoii aiheeseen liittyvät tulkinnat. *Vartiotorni* käännetään liki 200 kielelle ja ilmestyy kaksi kertaa kuukaudessa. Olen käynyt systemaattisesti läpi *Vartiotornin* vuosikerrat 2004–2013. Lisäksi olen hyödyntänyt Jehovan todistajien internet-sivustojen materiaaleja. Laajat sivustot sisältävät mittavat arkistot suomeksi ja muilla kielillä ilmestyneistä julkaisuista ja liikkeen kannanotoista. Olen käyttänyt tämän verkkokirjaston hakutoimintaa tietojen, artikkelien ja tekstien hankkimiseen, mikä on tukenut muusta aineistosta nousevaa pohdintaa.

Toisena aineistomuotona on Jehovan todistajiin aiemmin kuuluneiden ihmisten haastatteluja tai heidän kirjoittamiaan kokemuksiaan asiaan liittyen. Aineistopyynnössä pyydettiin vastaajia kertomaan tietoja ja kokemuksia julistustyöhön liittyen. Pyyntöön vastasi 11 ihmistä, joista haastattelin neljää ihmistä, ja seitsemän ihmistä kertoi käsityksiään kirjallisesti sähköpostin välityksellä. Litteroidut haastattelut ja sähköpostilla kerätty aineisto muodostivat noin sadan sivun kokonaisuuden. Tässä aineistomuodossa korostuvat yksittäisten ihmisten näkökulmat julistustyöhön liittyen, ja siihen millaista se on konkreettisesti ollut.

Näiden kahden aineistomuodon lisäksi olen käyttänyt tausta-aineistona ja ymmärryksen lisääjänä joitakin liikkeeseen kuuluneiden ihmisten elämäkertoja. Niitä ei ole systemaattisesti analysoitu, niitä on pikemminkin käytetty hahmottamaan sitä, onko varsinaisessa aineistossa jäänyt jotain ratkaisevan tärkeitä asioita huomaamatta tai käsittelemättä.²⁶

Aineisto koostuu siis liikkeen sisällä tuotetusta informaatiosta, joka tuo esille, miksi julistustyö on välttämätöntä ja millä tavalla organisoituu. Se luo siis ymmärrystä hallinnallisuuden julkituoduista lähtökohdista. Liikkeen sisäinen informaatio on kuitenkin hallinnan ja hallinnallisuuden tutkimisen kannalta käytettävyydeltään rajallinen, koska sillä ei päästä asian kriittiseen tarkasteluun. Liikkeisiin kuuluneilla on sellaista tietoa, jota liikkeen virallisissa materiaaleissa ei ole. Tässä mielessä liikkeisiin aiemmin kuuluneiden henkilöiden tuottama informaatio omista kokemuksistaan sekä liikkeen piirissä syntyvistä sosiaalisista käytänteistä, prosesseista sekä julistustyöhön liittyvistä keinoista ja sanktioista on ensiarvoisen tärkeää tasapainoisen kokonaiskuvan saamiseksi.

²⁶ Ks. esim. Yläjuurakko 2011; Wilson 2002.

Menetelmällisesti artikkelissa on nojaututtu teorialähtöiseen sisällönanalyysiin.²⁷ Aineistoa on käyty läpi useampaan kertaan, siitä on kerätty aineistoesimerkkejä sekä kirjattu huomioita teemoista, näkemyksistä ja tulkinnoista julistustyöhön liittyen. Tämän jälkeen havainnot on systematisoitu kolmen edellä esitetyn näkökulman kautta: millaiseen ongelmaan tai problematiikkaan julistustyö on vastauksena; millaisia hallinnan tekniikoita on löydettävissä ja millaisia seurauksia julistustyön hallinnasta syntyy liikkeen jäsenille.

Hallinnan lähtökohta: ongelman esittäminen ja ratkaisu

Kenttäpalveluksen kaltainen toimintatapa ovat luonteeltaan suurta sitoutumista vaativaa. Jotta se olisi mielekästä ja perusteltua liikkeen yksittäisen jäsenen kannalta, sen täytyy vastata yksilön ja yhteisön olemassaolon ja jatkuvuuden kannalta olennaisiin kysymyksiin. Onkin syytä miettiä, millaiseen tilanteeseen, ongelmaan tai laajempaan problematiikkaan kenttäpalvelus on vastauksena Jehovan todistajien parissa.

Kenttäpalveluksella on monia teologisia perusteita. Keskeisenä lähtökohtana on Jeesuksen esimerkki julistamisesta ja lähetystyön tekemisestä. Tässä viitataan usein Matteuksen evankeliumin kohtiin, joissa Jeesus kehottaa saarnaamaan evankeliumi kaikkien kansojen keskuudessa: ”Ja tämä valtakunnan evankeliumi pitää saarnattaman kaikessa maailmassa, todistukseksi kaikille kansoille; ja sitten tulee loppu.”²⁸ Ovelta-ovelle-saarnaaminen nähdään Jeesuksen opetuslasten ja muiden varhaiskristittyjen luoman esimerkin toteuttamisena. Tässä yhteydessä viitataan usein Apostolien tekojen säkeeseen, jossa kodeissa saarnaaminen mainitaan: ”Entiseen tapaan he joka päivä opettivat temppelissä ja kodeissa ja julistivat, että Jeesus on Messias.”²⁹ Julistustyö tapahtui siis Jehovan ymmärryksen mukaan ”julkisesti ja talosta taloon”³⁰.

Näihin teologisiin lähtökohtiin yhdistyy Jehovan todistajien ymmärrys maailmanlopusta. Liikkeen mukaan nykyinen maailmantila loppuu niin sanottuun Harmagedonin taisteluun. Se on viimeinen sota ”ihmishallituksen ja Jumalan välillä”³¹. Tässä taistelussa tuhoaan Saatanan tai Saatanaa edustavien ihmisten järjestelmä, jonka jälkeen alkaa tuhat vuotta kestävä tuomiopäivä.³² Harmagedonin olemassaoloa todistaa sitä edeltävät tapahtumat, joiden olemassaolosta voidaan tulkita osaltaan maailmanlopun tai tuomiopäivän läheisyyttä. Poliittiset kriisit ja sodat, väkivallan olemassaolo, luonnonkatastrofit ja huumeiden aiheuttamat ongelmat ovat Harmagedonia enteileviä asioita. Ne ovat osoitus siitä, että Jehovan todistajien julistustyö on kiireellistä: nykyinen ”asiointila” on tulossa loppuun ja Jehovan todistajien tulee olla aktiivisia saarnaamisessaan.³³ Lisäksi Harmagedonin läheisyyttä on tulkittu myös vuosilukuihin liittyvien ennusteiden pohjalta. Vuoden 1914 sukupolvi on liikkeen ymmärryksen mukaan viimeinen sukupolvi, joka käytännössä näkee maailmanlopun³⁴. Tosin

²⁷ Ks. teorialähtöisestä sisällönanalyysistä Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–99.

²⁸ Matt. 24: 14.

²⁹ Apostolien teot 5:42.

³⁰ Jehovan todistajat s.a.

³¹ JW.org. s.a.

³² Jehovan todistajat 2013, 73; Jehovan todistajat 2020, 33–34.

³³ Ks. esim. *Vartiotorni* 15.3.2009, 17.

³⁴ Ks. esim. *Vartiotorni* 15.8.1984.

sukupolven pituuteen liittyvä pohdinta on ollut muuttuvainen vuosikymmenten aikana siitä ilmeisesti syystä, että ennuste ei ole käynyt toteen³⁵.

Vaikka ennusteet eivät ole toteutuneet niin kuin ennakoitu, Harmagedonin oletettu läheisyys toimii keskeisenä perusteluna kenttäpalveluksen tarpeelle. Liikkeen mielestä eletään historiallisia aikoja: Harmagedon on välitön uhka, joka koskettaa koko maailmaa. Tähän uhkaan on kuitenkin olemassa ratkaisu, ja se on Jehovan todistajien pelastustoiminta, jota kenttäpalvelus ja liikkeen tekemiset eri muodoissaan edustavat. Tämän pelastuksen mahdollisuus on pelkästään Jehovan todistajilla, koska vain Jehovan todistajilla on liikkeen näkökulmasta oikea totuus olemassa ja näin ollen mahdollisuus toimia pelastuksen välittäjänä. Vaikka maailmanlopun idea on varsin tavanomainen eri uskontojen piirissä, sen vaatimat toimenpiteet vaihtelevat uskontojen välillä. Protestanttisessa, ortodoksisessa ja katolisessa kristinuskossa korostuu ihmisen henkilökohtaisen uskonratkaisun merkitys. Vaikka lähetyskäsky on olennainen osa kristillisten liikkeiden teologiaa, sitä ei nivota yksittäisen ihmisen velvollisuudeksi siinä määrin kuin Jehovan todistajien piirissä.

Hallinnan kannalta katsottuna voidaan tulkita, että liikkeen piirissä on formuloitu kaikkia ihmisiä koskettava ja lähitulevaisuutta määrittelevä uhka eli Harmagedon, joka vaatii tietynlaisia tekoja, erityisesti julistamista liikkeeseen kuulumattomille ihmisille. Tällä tavoin kehystetään hallintaa vaativa tilanne ja esitetään sille ratkaisu. Ongelman määrittelyllä ja ratkaisuhahmotuksella saadaan kaikki liikkeen jäsenet hallinnan piiriin. Ongelman ja siitä seuraavan tehtävän suuruus ja merkityksellisyys tarkoittavat sitä, että yksittäinen Jehovan todistaja asemoituu täsmällisesti määritettyyn positioon: hän asemoituu hallinnan kohteeksi, ja hänelle syntyy velvoite toimia tietyllä tavalla liikkeen piirissä.

Pysyminen uskonnollisessa liikkeessä ei ole itsestään selvää – ja tätä kautta liikkeen *jatkuvuuden takaaminen* – vaan se tarvitsee perusteluja ja motivaatiota. Tässä mielessä Harmagedonin korostaminen ja siihen liittyvä julistustyön välttämättömyys ovat ymmärrettäviä ja toimivia hallinnan lähtökohtia. Yksittäisen jäsenen kannalta se merkitsee sitä, että hän ei voi väistää julistustyöhön liittyviä velvoitteita tai ylipäänsä asian olemassaoloa. Julistustyö on ohittamaton osa Jehovan todistajana olemista, eikä täysipainoinen jäsenyys ole käytännössä muutoin mahdollinen. Liikkeen kannalta kyse on yhteisön ylläpitämisestä, se jäsentää liikkeeseen kuulumisen logiikkaa. Se ei ole ainoa tapa, jolla liikkeeseen kuulumista säädellään, määritellään ja uudistetaan, mutta se on eittämättä keskeisin.

Hallinnan teknologiat

Hallinnan kannalta ongelmien muotoutuminen ja määrittely ovat edellytyksiä sille, että niihin voidaan puuttua. Jos julistustyö on keskeinen hallinnan muoto Jehovan todistajien piirissä, miten se käytännössä toteutetaan; millaisia hallinnan teknologioita voidaan identifioida? Tässä luvussa otan esille kolme hallinnan tekniikkaa: systeeminen, emotionaalinen ja sosiaalinen hallinta.

Systeemisellä hallinnalla viitataan niihin konkreettisiin tapoihin ja mekanismeihin, joiden avulla kenttäpalvelus toteutetaan Jehovan todistajien piirissä. Vaikka kenttäpalvelus toteutetaan yleensä pareittain, siihen sisältyy paljon yhteistä valmistautumista. Kenttätyö on pitkälle organisoitua, eikä se tapahdu yleensä sattumanvaraisesti tai ihmisen oman harkinnan

³⁵ Ks. esim. Franz 2013, 477–481.

mukaisesti. Kenttätöiden käytännön organisointi tapahtuu yleensä seurakunnissa ja seurakuntien johdolla.

Kenttäpalveluksen muodot ja toteuttamistavat ovat täsmällisesti määriteltyjä. Käytäntöjä opetellaan yhteisissä tapaamisissa seurakunnan kesken. Niiden tarkoituksena on valmentaa liikkeen jäseniä julistamistyön konkreettiseen toteuttamiseen: miten toimitaan ovelta-ovelta työn eri vaiheissa; miten kohdataan ihmisiä; millä tavalla asiat esitetään ja miten pyritään saamaan jatkoa tai jatkuvuutta tapaamisille. Näitä asioita harjoitellaan esimerkiksi näytelmien tai roolileikkien avulla tai pohtimalla yhdessä kohtaamisten mahdollisia ongelmakohtia. Harjoitusten avulla käydään läpi muun muassa sitä, miten kohde saattaa reagoida lähestymiseen tai millaisia vastaväitteitä tai välttelypyrkimyksiä hänellä on, ja miten niihin voi vastata.³⁶

Kenttäpalvelusta tehdään yleisimmin lauantaisin, ja ennen kentälle menoa on usein yhteinen lyhyehkö tapaaminen, jossa katsotaan ketkä toimivat pareina (ellei sitä ole sovittu jo aiemmin) ja mille alueille kukin pareista menee. Tapaamisessa saatetaan korostaa jotain tiettyjä asioita julistamisen sisällön suhteen ja kohdealueiden suhteen. Kenttäpalvelus on nivoutunut palveluskoulun myötä tiiviisti seurakunnan yhteisiin tapaamisiin. Aihetta käsitellään myös kansallisissa ja alueellisissa konventeissa, kuten myös liikkeen julkaisuissa ja kotisivuilla. Ne pitävät sisällään konkreettista ohjausta ja koulutusta julistustyöhön. Käytännössä jokaisessa Vartiotorni-lehdessä asiaa käsitellään tavalla tai toisella. Kenttäpalveluksen käytännöt ja diskurssit ympäröivät näin liikkeen jäseniä jokapäiväisessä elämässä voimakkaasti. Hallinnan teorian kannalta voidaan puhua, että julistajat on ”varustettava vaadittavin välinein”³⁷ tehtävänsä eli heille on taattava julistamiseen tarvittava tietämys ja taito.

Toisen tyyppinen systeemisen hallinnan muoto on laskemiseen ja numeroihin liittyvä suuri kiinnostus ja huomio. Oletuksena on se, että jokainen liikkeen julistaja merkitsee ylös niin sanottuun kenttäpalvelusraporttiin kaikki kenttätöihin liittyvät tunnit kuten myös kaikki saavutukset ja ”toimenpiteet”: Raamatuntutkiskelut, julkaisujen jakamisen ja niiden määrät. Nämä tiedot merkitään kuukausittain seurakunnan hallussa olevaan julistajakorttiin.³⁸ Yksittäisten ihmisten tilastot kootaan paikallisseurakunnasta, josta ne menevät eteenpäin Suomen Beteliin ja sieltä kansainväliseen päämajaan Yhdysvaltoihin. Tilastointi on globaalia, ja vuosittain *Vartiotornissa* on ilmestynyt edellisen vuoden tilastot. Tilastointi tiedon keräämistä hallinnan kohteiden tekemisistä. Tämä tehdään hyvin suurella tarkkuudella, jossa jokainen ihminen on tilastoinnin kohde ja tilastoiva toimija. Tilastointi on mitä suurimmassa määrin hallinnointia, jossa jokainen liikkeen jäsen on tiedollisen hallinnan kohteena.

Numeroihin liittyvä toiminta on hyvin järjestelmällistä ja koordinoitua, ja oletuksena on se, että jokainen jättää raportin, ja että jokaisella on jotain raportoitavaa. Aineistossa liikkeeseen kuuluneiden osalta tuli esiin myös joitakin vastarinnan muotoja tähän numeeriseen hallintaan. Raportit saattoivat sisältää tekemättömiä tunteja eli saatettiin kirjata enemmän tunteja kuin oli todellisuudessa tehty. Toisaalta saatettiin venyttää kenttätöiden tekemistä tavoilla, jotka lisäsivät tunteja, tai tekemisiä saatettiin liioitella tai väaristellä suurempien lukujen toivossa.³⁹ Jehovan todistajien harjoittama tarkka kirjanpitoikin siis mahdollistaa toisintekemisen; hallinta ei siinä mielessä täydellistä.

³⁶ Ks. esim. *Valtakunnan palveluksemme* 2015.

³⁷ Miller & Rose 2010, 238.

³⁸ Jehovan todistajat 2019, 75–76.

³⁹ Esim. haastattelu 22.2.2017.

Toisintekemisen mahdollisuuksista huolimatta systeeminen hallinta läpäisee yksittäisen Jehovan todistajan elämän. Julistustyön tukena on monenlaisen tiedon arsenaali, jota tukee julistamiseen liittyvä tilastointi. Toimintatavat korostavat liikkeen järjestelmällisyyttä, ja tätä samaa järjestelmällisyyttä odotetaan myös julistajilta itseltään. Julistaminen ja sitä tukevat toiminnot muodostavat teknokraattisen systeemin, joka ympäröi liikkeen jäseniä, eikä siitä ei juurikaan voi olla käytännössä erossa. Systeeminen hallinnan avulla Jehovan todistajien opilliset vaatimukset jäsentyvät laskelmoitavaksi ja ”ohjelmoitavaksi” todellisuudeksi⁴⁰. Organisaation vaatima tieto, sen kerääminen ja julkistaminen ovat osa hallinnan repertuaaria, jossa tiedon avulla hallinnan kohteet eli yksittäiset ihmiset ja seurakunnat ovat jatkuvan valvonnan ja seurannan kohteena.

Toisena hallinnan tekniikkana on *emotionaalinen hallinta*, jolla tarkoitan tunteiden ja affektien hyödyntämistä ja hyväksikäyttämistä kenttäpalveluksen toteuttamiseksi. Vaikka kenttäpalvelus esitettäisiin liikkeen piirissä iloa tuottavana ja ihmistä virkistävänä toimintona⁴¹, se voi tuntua liikkeen yksittäisten jäsenten näkökulmasta vaivalloisena tai vaateliaana asiana jokapäiväisen elämän kokonaisuudessa. Tämän vuoksi on ilmeistä, että liikkeen tulee motivoida ja tukea osallisuutta ja tekemistä eli pyrkiä hallinnoimaan kenttäpalvelusta myös emotionaalisesti.

Aineistossa esiin tulevat tunteet kietoutuvat usein toisiinsa. Erityisesti pelko, velvollisuudentunne ja syyllisyydentunne ovat toisiaan vahvistavia tai toisistaan riippuvaisia tunnekokemuksia. Pelon perustana on uhka oman pelastuksen menettämisestä ja tätä pelkoa pyritään hallitsemaan kenttäpalvelukseen osallistumisella. Pelkoon nivoutuu velvollisuuden- ja syyllisyydentunne, joka pohjautuu niin sanotun verivelan ajatukseen. Verivelka syntyy siitä, että ei julista pelastusta liikkeen kuulumattomille ihmisille, jotka näin jäävät ilman pelastumisen mahdollisuutta. Julistamistyö motivoidaan ajatuksella, että se on ”elämää pelastavaa työtä”⁴². Jos liikkeen jäsen ei tee riittävästi työtä muiden ihmisten pelastuksen eteen, niin hän on verivelkainen heidän tilastaan. Erään informantin mukaan kaikkia ihmisiä ei sinänsä pyritä käännättämään, mutta todistuksen antaminen on pakollista:

”Vanhimmat yrittävät motivoida kenttäpalvelukseen vetoamalla esimerkiksi siihen, että saarnaaminen on ”elämää pelastavaa työtä”. He motivoivat myös sillä tavalla, että vaikka kukaan ei kuuntelisi, Jehovan todistajat täyttävät joka tapauksessa tätä ”lopun ajan” ennustusta: (Matteus 24:14) Ja tämä valtakunnan hyvä uutinen tullaan saarnaamaan koko asutussa maassa todistukseksi kaikille kansakunnille, ja sitten tulee loppu.”⁴³

Verivelkaisuus on syyllisyydentuntoa tuottava asia, koska kaikkia ihmisiä on joka tapauksessa mahdoton tavoittaa julistamisella. Vaikka Jehovan todistaja tekisi kuinka paljon tahansa kenttäpalvelusta, se voi tuntua edelleen liian vähäiseltä. Tämä sama riittämättömyyden kokemus voi olla myös tienraivaajilla, jotka tekevät huomattavasti enemmän kenttäjulistusta kuin tavalliset liikkeen jäsenet. Riittämättömyys onkin käytännössä sisäänrakennettu mekanismi. Ei ole olemassa sellaista työpanosta, etteikö sitäkin enemmän voisi tehdä:

”Vaikka sitte tietysti aina koki että mä en oo niinku tarpeeks hyvä tienraivaaja ku mä en tee- ei mulla oo nyt tarpeeks montaa tutkiskelua ja voi voi voi noilla toisilla

⁴⁰ Vrt. Miller & Rose 2008, 28.

⁴¹ Ks. esim. *Vartiotorni* 15.9.2009.

⁴² Ks. esim. Valtakunnan palveluksemme 2005.

⁴³ Sähköposti 3.2.2017.

on seittemän tutkiskelua ja mulla ei oo ku tää yks tai kaks ja noi on nyt taas saanu satakakskymmentä lehtee tässä kuussa ja kui hirveetä mulla on vasta neljätoista ja niinku näitten asioitten laskemista niinku koko ajan, niin se teki tietysti sen.”⁴⁴

Syyllisyydentunne tulee esiin erityisesti aineistossa, joka on kerätty liikkeisiin kuuluneilta. Joissain tapauksissa ihminen voi nähdä kenttäpalveluksen sovitukseksi omista pahoista teoista. Tekemällä kenttätöitä hän voi pyrkiä siis sovittamaan tekojaan ja samalla helpottamaan omaa syyllisyydentuntoa. Tätä pelastumisen ansaitsemiseen liittyvää problematiikkaa kuvaa liikkeeseen kuulunut ihminen:

”...alkusysäys oli et mä aattelin että täytyy olla niinku parempi ja korvata jotenki sitä mun huonoja tekojani. Jotka ei oikeesti ollu mitään huonoja mutta niissä kaavoissa ja niissä mittapuissa mitä oli että olin nyt sitten eläny nuorelle normaalia elämää ja juonu ehkä liikaa ja ollu maailmallisten kavereitten kanssa ja oli jotaki poikajuttuja ollu ja tämmöstä nii. [...] Sitähän niinku aina että joo että kun Jehovan todistajia syytetään siitä että ne niinku yrittää teoilla ansaita, mutta sitähän ne nimenomaan tekee, sitähän se nimenomaan on.”⁴⁵

Hallinnan kannalta emotionaalinen hallinta merkitsee sitä, että ihmiset sitoutetaan tekemään julistustyötä käyttämällä hyväksi tunteita ja tunnekokemuksia. Jehovan todistajilla – kuten muillakin ääriyhteisöllisillä liikkeillä – tunteet ovat korostuneessa asemassa. Pelon avulla pyritään osoittamaan kielteisiä vaikutuksia, joita tietynlaiset tekemiset tai tekemättäjättämiset voivat aiheuttaa. Syyllisyydentunne voimistaa pelon tai muiden tunteiden merkitystä toiminnan aktivoijana. Toisaalta myönteiset tunteet, vaikkapa ilo, kiitollisuus ja tyytyväisyys, luovat kannustavan ilmapiirin myös kenttäpalvelun kaltaisille toiminnoille.⁴⁶

Kolmas hallinnan tekniikka on *sosiaalinen hallinta*, joka tarkoittaa yhteisöllisten suhteiden olemassaolon ja niiden tiiviyn hyödyntämistä kenttäpalveluksen perustelujen ja käytäntöjen rakentamisen suhteen. Yleensä tämä tarkoittaa sosiaalisen paineen luomista, mutta myös sosiaalisen arvostuksen saamista julistamistyöstä.

Julistaminen on ihmisen hengellisyyttä määrittelevä asia. Jos julistamista ei tee säännönmukaisesti, liikkeen jäsen voidaan määritellä ”toimettomaksi”. Toimettomuus on lähtökohtaisesti kielteisen huomion kohteena Jehovan todistajien piirissä, koska tällöin hän tietoisesti etäännyttää itseään Jumalasta. Toimettomuus on myös syy, jolla ihminen voi joutua paikallisseurakunnan kurinpidollisten toimien kohteeksi⁴⁷.

Koska oletuksena on se, että kaikki tekevät julistustyötä, julistustyötä tekemättömät näyttäytyvät vapaamatkustajina. He pyrkivät hyötymään liikkeestä, mutta samalla välttelevät kaikille tarkoitettun työn tekemistä. Vapaamatkustajuutta ehkäisee se, että on hankala olla toimeton, ei ainoastaan hengellisesti, vaan myös sosiaalisesti. Toimetonta aletaan helposti syrjiä yhteisössä, ja hänet voidaan nähdä huonona seurana. Tällöin ei ole toivottua olla tekemissä tai ainakaan erityisen hyvissä väleissä toimetoman kanssa. Ollakseen sosiaalisesti siis täysimääräisesti liikkeen jäsen, tulee osoittaa ainakin riittävässä aktiivisuutta julistamisen suhteen.

⁴⁴ Haastattelu 3.4.2017.

⁴⁵ Haastattelu 3.4.2017.

⁴⁶ Vrt. Riis & Woodhead 2010; Linjakumpu 2012.

⁴⁷ Ks. esim. *Vartiotorni* 15.11.2008, 8–12.

Tähän vapaamatkustajuuteen tai toimettomuuden vieroksuntaan liittyy samalla myös toisten ihmisten ”kyttääminen”, seuranta, joka helposti voi sisältää heidän arvosteluaan. Vaikka hengellisesti ajateltuna julistuksessa kyse olisi henkilökohtaisen pelastukseen liittyvästä toiminnasta, siihen liittyy myös tarkkailu sen suhteen, miten muut toimivat:

”Koko systeemi rakentuu jatkuvan arvostelun ympärille. Sinun pitää jatkuvasti skannata muita ovatko he hyvää seuraa vai ei ja kaikki tekevät varmaan huomaamattaan samaa. Hyvän vinkin muiden hengellisyydestä kertoo se, kuinka innokkaita he ovat kenttäpalveluksessa, joten siinä mielessä kenttäpalvelus on tärkeää.”⁴⁸

”Ei se tyytyväisten ihmisten joukkohan se ei ole. Sehän on hyvin niinku semmosta et siellä vertaillaan koko ajan ja ne omat mittapuut on niinku se et jos toi toinen yrittää päästä vähänki vähemmällä nii tota se on heti silmatikkuna ja niinku...”⁴⁹

Kenttäpalveluksen sosiaalinen ulottuvuus ei ole pelkästään painostusta tai toisten ihmisten seurantaan, vaan siihen liittyy myös mahdollisuus sosiaaliseen nousuun ja arvostukseen liikkeen piirissä. Tämä voi myös kannustaa ja motivoi liikkeen jäsentä olemaan ahkerampi: jos hän tuntee sosiaalisen asemansa liikkeessä huonoksi tai epävakaaksi, sitä voi pyrkiä parantamaan olemalla aktiivinen kenttätöön tekijä:

”Itellä oli semmonen hyvä tunne ko sai niinku enemmän tunteja vähän niinku ikään kuin pisteitä itelle, mikä on tosi tyhmä ajatustapa mutta mä niinku otin sen semmosella suorittamisella. Ja tota... Ja myös varmaan että mä halusin vähän sillai hyväksyntää seurakunnaltaki koska mulla oli yksinhuoltajaäiti, nii jotenki tuntu että sitä on vähän huonommassa kastissa tai jotenki sillai et ko ei ollu vanhimpia omassa suvussa ja perheessä nii tuntu varmaan sillon että saa siitä vähän niinku lisäpisteitä sitten seurakunnan nähden.”⁵⁰

Kaiken kaikkiaan hallinnan tekniikat – systeeminen, emotionaalinen ja sosiaalinen hallinta – kytkevät liikkeen jäsenet tiiviisti Jehovan todistajien kokonaisuuteen. Hallinnan tekniikat ohjaavat käytöstä tiettyyn suuntaan. Tätä ohjaamista vahvistaa liikkeen virallinen oppi, käytännöt ja sosiaaliset suhteet. Niistä muodostuu hallinnan matriisi, jossa hallittava – eli liikkeen yksittäinen jäsen – sisäistää odotukset, vaatimukset ja mahdolliset palkkiot. Hän on hallinnan kohde, mutta samalla hän on resurssi, joka toteuttaa ja konkretisoi liikkeen pyrkimyksen toimia tietyllä tavalla.⁵¹ Hallinta on tällöin luonteeltaan hajaantunutta, mutta se kuitenkin pystyy säätelemään ihmisten elämää ja sen ehtoja, ja lisäksi ihmisestä itsestä tulee säätelyä tekevä subjekti, hän säätelee itse itseään.⁵²

Ne, jotka eivät osallistu tähän julistamisen kokonaisuuteen ovat hallinnan kannalta ongelmallisia. Julistamisen ulkopuolella olemisen tarkoittaa myös hallinnan ulkopuolella olemista, koska kenttäpalvelukseen nivoutuu niin merkittävä määrä Jehovan todistajien opillista, käytännöllistä ja sosiaalista ydintä, jota hallinnan tekniikat ylläpitävät. Jehovan todistajien kaltaisen liikkeen olemassaolo ja jatkuvuus perustuvat tiiviiseen yhteisöllisyyteen ja

⁴⁸ Sähköposti 16.5.2017.

⁴⁹ Haastattelu 3.4.2017.

⁵⁰ Haastattelu 4.4.2017.

⁵¹ Vrt. Miller & Rose 2010, 76–77.

⁵² Vrt. esim. Miller & Rose 2010, 45.

tiukkojen normien noudattamiseen siten, että liikkeistä erkaantuminen on tehty hyvin vaikeaksi. Mutta samalla myös vapaamatkustajuus on tehty käytännössä mahdottomaksi.

Kenttäpalvelus elämän kokonaisuuden hallintana

Hallinnan tekniikat ja niiden taustalla oleva opillinen ymmärrys luovat rakenteen ja käytäntöjen kokonaisuuden, joilla on väistämättömiä seurauksia liikkeen jäsenten elämään. Yksilöihin kohdistuva hallinta on samanaikaisesti rajoittavaa ja toiminnan mahdollisuuksia luovaa. Mitchell Deania mukaillen, hallinnan kohteet ovat vapaita subjekteja, joilla on mahdollisuus toimia ja ajatella monin eri tavoin, myös tavoilla, joita hallitsevat tahot eivät ole osanneet ennakoita. Tämä vapauden alue on kuitenkin määritelty hallinnan toimesta, toisin sanoen hallinta muokkaa toiminnan aluetta ja näin ollen pyrkii muokkaamaan myös vapauden aluetta.⁵³ Tämä tarkoittaa siis sitä, että yksittäisillä toimijoilla on hallinnan regiimin sisällä mahdollisuus – ja samalla myös velvollisuus – monen tyyppiseen toimintaan, mutta toiminnan rajat ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän määriteltyjä. Näin ollen onkin tarpeellista kysyä, millaisia vaikutuksia hallinnasta on Jehovan todistajien elämään ja elämäntapaan.

Tämän tyyppinen kysymyksenasettelu ohjaa siis tarkastelemaan ei niinkään hallitsijaa tai vallanpitäjiä, vaan ”mitä tapahtuu, kun hallitsemme tai meitä hallitaan”⁵⁴. Miten meitä siis muokataan toimijoiksi, joilla on tietynlaiset kyvyt ja mahdollisuudet toimintaan⁵⁵. Hallinta ohjaa siihen suuntaan, jonka ihminen valitsee omaksi toimintatavakseen. Valta on yhteydessä valinnanvapauteen: ”Sellainen valta viittaa vapauteen, se edellyttää yksilön toimintakykyä pikemminkin kuin mitätöi sen.”⁵⁶ Toisaalta vaikka hallinta vaatii aktiivista ja itsesäätelevää yksilöä, hallinta joka tapauksessa rajaa olemisen mahdollisuuksien kokonaisuutta⁵⁷. Yksilö ei voi toimia hallinnan rajojen sisäpuolella täysin vapaasti, vaan hallinnan mekanismien rajoittamana ja mahdollistamana.

Kenttäpalveluksen ja vaikutuksia ihmisen elämään mietittäessä on olennaista tunnistaa kenttäpalveluksen kokonaisvaltaisuus, joka muodostuu erityisesti ajallisista ja mentaalisista kenttätöihin liittyvistä vaatimuksista. Julistamistyön ja palvelu-ajatuksen keskeisyys Jehovan todistajan elämässä voidaan ajatella *uran* näkökulmasta Ura liittyy yleensä ihmisellä ammatillisiin edistysaskeliin, jossa nivoutuu muun muassa koulutus ja uraan orientoituminen, tulevaisuuden näkymät ja sitoutuminen työpaikkoihin. Jehovan todistajat ovat tehokkaasti muuntaneet nämä sekulaarit käsitteet ja toimintatavat hengellisen työn kontekstiin: kenttäpalvelus toteuttaa sekulaarin työelämän vaateita ja lähestymistapoja, mutta sen tarkoitus on toisenlainen.⁵⁸

Kenttäpalveluksen uralle valmistaudutaan lapsuudesta lähtien. Lapset ovat mukana ovelta-ovelle saarnaamisessa, heitä kannustetaan julistamaan kouluissa tai harraste- ja ystäväpiireissä. Samalla he ovat mukana valtakunnansalin tapahtumissa ja kotona tapahtuvissa Raamatun tuntemukseen nivoutuvissa opinnoissa. Kasteella käyminen merkitsee uraan sitoutumista: se on valintapiste, jonka jälkeen nuoren ihmisen odotetaan sitoutuvan julistamiseen. Kaste osaltaan kytkeytyykin julistamishaluun ja -kykyyn.

⁵³ Dean 2010, 21–22.

⁵⁴ Dean 2010, 40.

⁵⁵ Emt.

⁵⁶ Miller & Rose 2010, 213.

⁵⁷ Ks. Dean 2010, 21.

⁵⁸ Ks. esim. Vartiotorni 1.6.2004, 17.

Teokraattinen koulutus on koulutusta hengellisen työn alueelle, ja se asetetaan maallisen koulutuksen kanssa samantarvoiseksi ja jopa arvokkaammaksi. *Vartiotornin* mukaan liikkeen piirissä ”arvostetaan koulutusta, mutta vielä enemmän arvostetaan koulutusta, jota Jehova antaa järjestönsä kautta”.⁵⁹ Se tulkitaan ”oikeana” koulutuksena, joka ohjaa tulevaisuutta. *Vartiotornissa* lainataan liikkeen jäsentä, jonka mukaan ”[o]sakseni tulleet siunaukset ja palvelustehtäväni ovat paljon arvokkaampia kuin raha, jonka olisin voinut ansaita. Olen todella iloinen, että päätin olla tavoittelematta korkeakoulutusta.”⁶⁰

Teokraattinen ura on liikkeen näkökulmasta tulevaisuuteen panostamista. Uraperspektiiviin liittyy myös se, että kenttätyö ja erityisesti ulkomailla tapahtuva lähetystyö on yhä enemmän ammattimaistettu liikkeen piirissä. Liikkeen piirissä onkin mahdollista keskittyä palvelustyöhön kokopäiväisesti ja koko elämän ajaksi. Jehovan todistajien virallinen organisaatio tukee tätä pyrkimystä omalla kansallisella ja kansainvälisellä koulutuksellaan. Lisäksi palvelustyötä voi lähteä tekemään uusille alueille niin omassa maassa kuin kansainvälisestikin. Jehovan todistajien virallinen organisaatio tukee tämän tyyppistä toimintaa kansallisella ja kansainvälisellä koulutuksellaan.⁶¹

Myönteisessä mielessä ajateltuna julistamistyön korostus Jehovan todistajien piirissä antaa mahdollisuuden yksittäisille ihmisille ”luoda uraa”. Ura ei ole maallinen, eikä liity ammatilliseen uraan ja sen tuottamiin hyötyihin. Uralle luodaan houkuttelevat puitteet antamalla sille monia keskeisiä ja myönteisiä hengellisiä merkityksiä. Hallinnan kannalta ajateltuna julistamistyön uramaisuus havainnollista järjestelmällisyyttä, joka kiinnittää ihmisen tiiviisti liikkeeseen. Julistamisen sisältyvät ajattelu- ja toimintamallit ohjaavat ihmistä ajattelemaan elämäänsä julistustyön kautta: julistamisesta tehdään koko ihmisen elämää määrittävä toimintatapa.⁶²

Toisella tavalla kenttäpalvelus voidaan nähdä *uhrausten* näkökulmasta. Vaikka kenttäpalveluksen myönteisiä puolia halutaan luonnollisestikin korostaa Jehovan todistajien piirissä, sen toteuttaminen vaatii ihmiseltä myös omistautumista ja muiden asioiden merkityksen kieltämistä. Koska kenttäpalvelusta ei käytännössä olla tekemättä, Jehovan todistajuudessa kiinnitetään huomiota ihmisen elämän ulottuvuuksiin, jotka mahdollisesti edesauttavat tai toisaalta hankaloittavat julistamistyötä. Jehovan todistajan täytyy pyrkiä löytämään tasapaino elämäänsä, jotta palvelus olisi täysipainoisesti mahdollista. Elämän ja elämäntapojen täytyy olla riittävän yksinkertaista ja ylimääräisistä velvoitteista vapaata. Tasapainoisuus tarkoittaa käytännössä palveluksen ensisijaisuutta ihmisen elämässä, jolloin luovutaan liian vahvoista sitoutumisista opiskelun, työelämän, vapaa-ajan ja jopa perheen suhteen.

Jännite palkkatyön suhteen on ilmeinen: palkkatyö vie huomion julistamistyön kokonaisvaltaisuudelta, ja samalla tuottaa ongelmia ajankäytön kannalta. Vaikka työlle annetaan lähtökohtaisesti myönteinen ja tärkeä rooli ihmisen elämässä, Jehovan todistajien suhtautuminen työn tekoon on kuitenkin monin tavoin varauksellinen. Palkkatyö on meritoitumisen aluetta, joka uhkaa ihmisen toivottavaa kiinnittymistä liikkeen kannalta oikeanlaisiin arvoihin ja tavoitteisiin. Palkkatyö ja hengellinen työ asettuvatkin Jehovan

⁵⁹ *Vartiotorni* 15.8.2012, 15; ks. myös *Vartiotorni* 1.10.2005.

⁶⁰ *Vartiotorni* 15.10.2013, 16.

⁶¹ Ks. esim. *Vartiotorni* 15.9.2012; *Vartiotorni* 1.12.2013.

⁶² Ks. esim. *Vartiotorni* 15.9.2013, 30–31.

todistajien piirissä ristiriitaiseen suhteeseen keskenään, mikä tarkoittaa estää samalla täysipainoisen sitoutumisen oman ammatillisen uran kehittämiseen. Tätä asiaa eräs haastateltava pohtiikin:

”...olla ihan kokopäivätyössä ja ihan normaalisti töissä ja tienata rahaa. Et olis kai se ollut ihan suunnattomasti järkevämpää kun hyppiä tuolla niinkun ilmaseks ihmisten ovilla, et eihän siinä mitään järkee ollu mut...”⁶³

Samalla tavalla kuin palkkatyön arvostusta pyritään asemattamaan kyseenalaiseksi, myös koulutuksen arvostusta pyritään vähentämään. Vaikka koulutusta ja ammatissa olemista ei kielletäisi, niihin liittyvä puhetapa luovat kielteisen lähtökohdan. Maailmallisen koulutuksen mahdollistamalla uralla ei nähdä olevan tulevaisuutta, koska se on kiinnittynyt ”olemassaolevaan asiintilaan” eli nykyisen maailman logiikkaan. Oletuksena on se, että maallisen uran merkitys ei korostuisi ihmisten elämässä, vaan kiinnostuksen ja ihmisen henkilökohtaisen kehityksen tulisi suuntautua julistustyöhön ja sen vaatimiin asioihin. Vähäinen koulutus määrittelee elämän suuntaa merkittävästi: ilman riittävää koulutusta elämästä jää monia mahdollisuuksia pois.

Uhrauksiin kuuluvat myös *perheeseen* liittyvät asiat. Jehovan todistajien piirissä ei pidetä erikoisena, jos pariskunta päättää olla hankkimatta lapsia, ja keskittyä sen sijaan palvelustoimintaan. Myös naimattomuus voidaan perustella tästä näkökulmasta; tätä näkökulmaa tuodaan esiin myös Vartiotornissa: ”monet pysyvät naimattomina voidakseen palvella Jehovaa ’huomiota hajottamatta’”⁶⁴. Toisin kuin monissa muissa hengellisissä yhteisöissä – esimerkiksi vanhoillislestadiolaisuuden piirissä – naimattomuus ja lapsettomuus nähdäänkin Jehovan todistajilla suhteellisen myönteisesti.⁶⁵ Sitoutuminen julistamistyöhön voi tarkoittaa myös *muiden ihmissuhteiden* vähäisyyttä tai ohuutta. Lisäksi julistamiseen sitoutuminen vaikuttavat myös ihmisen mahdollisuuksiin toteuttaa omaa elämänsä tai sellaisia lahjoja ja kykyjä, jotka liittyvät vaikkapa taiteeseen tai urheiluun.

Hengellinen työ voidaan nähdä oman itsen, minuuden ja identiteetin toteuttamisena⁶⁶. Mutta siinä tapauksessa, että hengellinen työ ei täytä noita ulottuvuuksia tai ihminen ei koe saavansa siitä omalle elämälleen sisältöä, vaihtoehdot ovat varsin vaikeita Jehovan todistajien piirissä. Voimakas keskittyminen esimerkiksi kouluttautumiseen, ammattiin, harrastuksiin, urheiluun tai taiteeseen – eli asioihin, jotka voivat olla monille ihmisille merkityksellisiä identiteetin ja minuuden lähteitä – on lähtökohtaisesti ristiriidassa Jehovan todistajien hengellisten ja sosiaalisten lähtökohtien kanssa. Kyse ei ole vain minuuden ja identiteetin jäsentymisestä hengelliseen työhön liittyen, vaan myös ihmisen elämän konkreettisista jäsenyyksistä, esimerkiksi ajankäytöstä ja sosiaalisista suhteista. Hengellisen työn kokonaisuus voidaan nähdä tapana hallita ihmisen arjen muotoutumista ja jäsentymistä. Samalla kun palvelukseen keskittymällä Jehovan todistaja käytännössä rajoittaa oman elämänsä toteuttamista⁶⁷, hänelle luodaan hengellinen lupaus: ”Jehovan asettaminen ensi sijalle sisältää nykyisen ja tulevan

⁶³ Haastattelu 3.4.2017.

⁶⁴ *Vartiotorni* 15.4.2008, 19.

⁶⁵ Useimmilla Jehovan todistajilla on toki perhe ja lapsia. Heidän osaltaan vanhemmilla on vastuu luoda myönteistä esimerkkiä toiminnasta julistamistyön suhteen. Jos vanhemmat laiminlyövät palvelukseen osallistumisen, eivätkä myöskään kasvata lapsia siihen, he tavallaan syyllistyvät lapsenkin hengellisenkin elämän turmelemiseen.

⁶⁶ Ks. esim. Grint & Nixon 2015, 301; Wuthnow 2005, 618; Leidner 2006, 427.

⁶⁷ Vrt. Galtung 1969, 168; Schinkel 2010, 49.

elämän lupauksen”⁶⁸. Luopuminen ylimääräisestä ja palvelu on tällä tavoin ajateltuna Jumalalle otollista.

Äärimmilleen vietyinä voidaan ajatella, että julistamistyö ohjaa varsin askeettiseen elämän- ja toiminnantapaan, jossa ihminen kaventaa omaa elämäänsä. Foucault puhuu askeesista itsenmuodostuksena tai itseharjoituksena ”jonka avulla pyritään kehittämään ja muuttamaan itseä ja saavuttamaan tietty tapa olla”⁶⁹. Foucault’n mukaan ”asketismi on polku, joka noudattaa kasvavan vaikeuden asteikkoa”⁷⁰. Julistamisen voi nähdä tällaisena itsenmuodostamisena, jonka loputon työskä ohjaa ihmisen elämää tiettyyn suuntaan. Asketismi on yksilöllistä tekemistä, jossa ihminen pyrkii yhä pitemmälle ja täydellisempään suoritukseen. Vaikka elämässä olisi olemassa monenlaisia kiusauksia, askeettisesti asennoituva julistaja pystyy ne ohittamaan⁷¹.

Johtopäätökset

Uskonnolliset liikkeet ovat sosiaalisia kokonaisuuksia, joiden olemassaolo ja jatkuvuus vaatii tietoisia ja tiedostamattomia tekoja ja toimintoja. Tämä pätee erityisesti sellaisiin liikkeisiin, joiden sisä- ja ulkorajan väliset erot ovat huomattavat, ja joiden sisäisestä koheesiosta halutaan pitää tiukasti kiinni vahvojen normien avulla. Jehovan todistajat ovat esimerkki tällaisesta, mitä voisi luonnehtia myös ääriyhteisölliseksi liikkeeksi⁷², joka nojautuu tiukkoihin uskonnollisiin normeihin ja käytäntöihin. Liike ei ole kuitenkaan nojautu kaiken kattavaan pakkovaltaan, vaan pikemmin kyse on hallinnallisuudesta.

Hallinnan kannalta julistustyö on ”tehokasta” Jehovan todistajien piirissä. Tätä tukee liikkeen organisaatio, joka se on hierarkkinen, ja joka toimii ympäri maailman hyvin samankaltaisesti ja samanlaisilla edellytyksillä. Toiminnan tapoja ei ole juurikaan sopeutettu erilaisiin kulttuurisiin ympäristöihin. Tämä on varsin poikkeuksellista uskonnollisten liikkeiden kontekstissa, koska yleensä hierarkkisestikaan johdetuilla liikkeillä ei ole mitään yhtenäistä, globaalia toimintamallia, jota yhtenäinen julkaisu- ja saarnaamistoiminta tukisivat. Jotkut liikkeet pikemmin päinvastoin mukautuvat paikallisiin olosuhteisiin, saarnaamistapoihin ja jumalanpalveluselämään. Tästä esimerkkinä helluntailaisuuden ”orgaaninen” leviäminen ympäri maailman.

Julistamistyö on ympäröity vaatimuksilla, mutta myös rangaistuksilla tai rangaistuksen uhalla. Julistamistyötä tekemätön Jehovan todistaja on lähtökohtaisesti ongelmallinen liikkeen kannalta, koska tällainen ihminen irtaantuu hallinnan matriisista, joka ilmenee tilastoinnin, toiminnan, toimeliaisuuden muodoissa. Rangaistuksen uhan ohella on olemassa myös julistamiseen liittyvän myönteisen hallinnallisuuden piirre. Liike tukee voimakkaasti sitä, että julistamistyö näyttäytyisi urana ja sellaisena elämänvalintana, jossa koko ”työn” alue muodostuu julistamistyöstä, eikä välttämättä lainkaan maallisesta palkkatyöstä. Tämä elämänvalinta on liikkeen kannalta mielekäs, koska tällöin toteutetaan liikkeen tavoitteita ja samalla kyseiset ihmiset ovat hallinnan vapaaehtoisia kohteita.

⁶⁸ *Vartiotorni* 1.10.2007, 19.

⁶⁹ Foucault 2014, 270.

⁷⁰ Foucault 2010, 199.

⁷¹ Vrt. Foucault 2010, 200.

⁷² Ks. Linjakumpu 2015.

Julistustoiminta niin paikallisseurakuntien alueella kuin kansainvälisestikin on Jehovan todistajien toiminnan ydintä. Siihen kietoutuu monet konkreettiset toiminnot liikkeen piirissä, ja se jäsentää liikkeeseen kuuluvien jäsenten viikkotoimintoja, elämäntapaa, ja toisaalta paikallisseurakuntien elämää. Tämän tyyppinen pyrkimys elämän kokonaisuuden hallintaan ei ole tyyppillistä vain Jehovan todistajien, vaan monien muidenkin uskonnollisten liikkeiden suhteen. Hallinnallisuus on osa vallankäytön kokonaisuutta, minkä vuoksi se voi olla altista myös väärinkäytöksille. Tämän vuoksi uskonnollisten liikkeiden tavanomaisiksi ymmärrettyjen toimintojen tarkastelu olisi laajemminkin tarpeellista.

Kirjallisuus:

Bromley, David G. & J. Gordon Melton (toim.) (2002). *Cults, Religion, and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cobb, Michael (2006). *God Hates Fags. The Rhetorics of Religious Violence*. New York: New York University Press.

Dean, Mitchell (2010). *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. Lontoo: Sage Publications.

Enroth, Ronald M. (1992). *Churches that Abuse*. Zondervan Publishing House: Michigan. [Http://www.reveal.org/development/Churches_that_Abuse.pdf](http://www.reveal.org/development/Churches_that_Abuse.pdf) (luettu: 30.6.2014).

Franz, Raymond (2013). *In search of Christian freedom*. The Christian Witness Foundation.

Foucault, Michel (2010). *Turvallisuus, alue ja väestö. Hallinnallisuuden historia. Collège de Francen luennot 1977–1978*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Foucault, Michel (2014/1984). Itsestä huolehtimisen etiikka vapauden harjoittamisena. Teoksessa *Michel Foucault: Parhaat*. Suomennos Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä ja Johan L. Pi. Tampere: niin & näin, 269–291.

Galtung, Johan (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research* 6:3, 167–191.

Grint, Keith & Nixon, Darren (2015). *The Sociology of Work*. Cambridge: Polity Press.

Hurtig, Johanna (2013). *Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.

Leidner, Robin (2006). *Identity and Work. Social Theory at Work*. Toim. Marek Korczynski, Randy Hodson & Paul K. Edwards. Oxford: Oxford University Press, 424–463.

Lewis, James R. (toim.) (2011). *Violence and New Religious Movements*. Oxford: Oxford University Press.

Linjakumpu, Aini (2012). *Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.

Linjakumpu, Aini (2015). *Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä liikkeissä*. Tampere: Vastapaino.

Linjakumpu, Aini (2021). *Hengellinen työ. Työn politiikka kristillisissä liikkeissä*. Tampere: Vastapaino.

Miller, Peter & Nicholas Rose (2010). *Miten meitä hallitaan?* Tampere: Vastapaino.

Penton, James A. (1985). *Apocalypse Delayed. The Story of Jehovah's Witnesses*. Toronto: University of Toronto Press.

Riis, Ole & Linda Woodhead (2010). *A Sociology of Religious Emotion*. Oxford: Oxford University Press.

Ronimus, Seija (2011). *Vartiossa maailmaa vastaan. Tutkimus Jehovan todistaja -yhteisöstä eronneiden kokemuksista*. Annales Universitatis Turkuensis C 318. Turku: Turun yliopisto.

Ruoho, Aila (2015). *Vartiotornin varjossa. Toisenlainen totuus jehovantodistajuudesta*. Jyväskylä: Atena.

Schinkel, Willem (2010). *Aspects of Violence. A Critical Theory*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Stack, Trevor; Naomi Goldenberg & Timothy Fitzgerald (toim.) (2015). *Religion as a Category of Governance and Sovereignty*. Leiden: Brill.

Tilastokeskus (2015). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. Liitetaulukko 6. Väestö uskonnollisen yhdiskunnan mukaan 2000–2015. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/01/vaerak_2015_01_2016-09-23_tau_006_fi.html](http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/01/vaerak_2015_01_2016-09-23_tau_006_fi.html) (luettu: 20.10.2020).

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Uskonnot Suomessa (2015). *Jehovan todistajat*. [Http://www.uskonnot.fi/yhteisot/view.php?orgId=87](http://www.uskonnot.fi/yhteisot/view.php?orgId=87) (luettu: 17.6.2020).

Wilson, Diane (2002). *Awakenings of A Jehovah's Witness. Escape from the Watchtower Society*. Amherts: Prometheus Books.

Wuthnow, Robert (2005). New Directions in the Study of Religion and Economic Life. *Handbook of Economic Sociology*. Toim. Neil J. Smelser & Richard Swedberg. New York & Princeton: Russell Sage Foundation and Princeton University Press, 603–626.

Yläjuurakko, Tuomas (2011). *Lyö maahan...Vakaumus vastaan muu maailma*. Books on Demand (omakustanne).

Aineisto:

Jehovah's Witnesses (2018). 2018 Grand Totals. <https://www.jw.org/en/library/books/2018-service-year-report/2018-grand-totals/> (luettu: 20.10.2020).

Jehovan todistajat (2013). Mitä Raamattu todella opettaa? <https://www.jw.org/fi/julkaisut/kirjat/raamattu-opettaa/mik%C3%A4-on-tuomiop%C3%A4iv%C3%A4/> (luettu: 1.2.2021).

Jehovan todistajat (2018). Ketkä tekevät Jehovan tahdon nykyään? <https://www.jw.org/fi/julkaisut/kirjat/jehovan-tahto/jehovan-todistaja-tienraivaaja/> (luettu: 20.10.2020).

Jehovan todistajat (2019). Järjestetyt tekemään Jehovan tahto. <https://wol.jw.org/fi/wol/d/r16/lp-fi/1102014938> (luettu: 1.2.2021).

Jehovan todistajat (2020). Mitä Raamattu opettaa? <https://www.jw.org/fi/julkaisut/kirjat/raamattukurssi/maailmanloppu/> (luettu: 1.2.2021).

Jehovan todistajat (s.a.). Miksi Jehovan todistajat kulkevat ovelta ovelle? <https://www.jw.org/fi/jehovan-todistajat/usein-kysyty%C3%A4/ovelta-ovelle/> (luettu: 20.10.2020).

JW.org. (s.a.). Mikä on Harmagedonin taistelu? <https://www.jw.org/fi/raamatun-opetukset/kysymyksia/harmagedonin-taistelu/> (luettu: 1.2.2021).

Valtakunnan palveluksemme (2015). Millainen on hyvä kenttäpalveluskokous. Maaliskuu, 3-6. <https://wol.jw.org/fi/wol/d/r16/lp-fi/202015086> (luettu: 20.10.2020).

Vartiotorni (15.8.1984). Vuoden 1914 sukupolvi ei katoa, 4-7.

Vartiotorni (1.6.2004). Siunattuja ovat ne, jotka kirkastavat Jumalaa, 14–19.

Vartiotorni (1.7.2004). *Vartiotorni* 1.7.2004. 'Menkää ja tehkää opetuslapsia', 8–13.

Vartiotorni (1.10.2005). *Vartiotorni* 1.10.2005. Vanhemmat, millaisen tulevaisuuden haluatte lapsillenne, 26–31.

Vartiotorni (1.10.2007). Miten löytää mielekäs tarkoitus elämälle?, 16-20.

Vartiotorni (15.4.2008). Avioliitto ja vanhemmuus tänä lopun aikana, 16–20

Vartiotorni (15.11.2008). Auta niitä jotka ovat eksyneet laumasta, 8–12.

Vartiotorni (15.3.2009). Myrskyisä aikakausi alkoi, 16–19.

Vartiotorni (15.9.2009). Opetuslasten tekeminen – iloa tuottavaa työtä, 7–11.

Vartiotorni (15.1.2012). Miten ihmeessä hän pystyi saarnaamaan?, 14.

Vartiotorni (15.8.2012). Käyttäydynkö valtakunnan kansalaisen tavoin, 11–15.

Vartiotorni (15.9.2012). Teokraattiset koulut. Todiste Jehovan rakkaudesta, 13–17.

Vartiotorni (15.9.2013). Tienraivaus lujittaa suhdettamme Jumalaan, 27–31.

Vartiotorni (15.10.2013). ”Palvelkaa Jehovan orjina”, 12–16.

Vartiotorni (1.12.2013). Tein Jehovan palveluksesta elämänurani, 8–10.

Yli 165 000 kirjallisuuden esittelytelinettä (s.a.). <https://www.jw.org/fi/jehovan-todistajat/toimintaa/evankeliointi/kirjallisuuden-esittely-telinett%C3%A4/> (luettu 20.10.2020).

YTT Aini Linjakumpu (aini.linjakumpu@ulapland.fi) on politiikkatieteiden yliopistonlehtori Lapin yliopistossa. Hän on tutkimuksissaan keskittynyt uskonnon yhteiskunnallisiin, yhteisöllisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin.